

Ze Sborníku letopisů · Džámi at-tavárich

Dějiny Džuči-chána a jeho potomků

Sborník letopisů

Rašíd ad-Dín

2. svazek řady · Zlatá horda

Staré texty

Dějiny Džuči-chána a jeho potomků

Ze Sborníku letopisů (Džámi at-tavárich) – Zlatá horda

Rašíd ad-Dín

Český překlad z perštiny s vysvětlivkami
podle edice E. Blocheta (1911)

Staré texty · 2026

Obsah

Ediční poznámka	4
Hlavní postavy a pojmy	6
Dějiny Džuči-chána, syna Čingischánova, jež se dělí na tři části	8
Část první: o původu Džuči-chána, o jeho chotích, synech a vnucích, kteří z něho vzešli až do dnešní doby, jeho podobizna a rodokmenná tabulka větví jeho dětí a vnuků	9
Zmínka o synech Džuči-chána a o jeho vnucích, kteří se narodili až do dnešní doby	II
Část druhá: Dějiny a příběhy doby jeho vlády, podoba trůnu, chatun, princů a emírů v době jeho nastolení, zpráva o jeho letních a zimních pastvinách, o některých válkách, které vedl, a vítězstvích, jichž dosáhl, a o délce jeho panování	40
Příběh o Džuči-chánových osudech ve stručnosti	40
Příběh o osudech rodu Džuči-chána po jeho smrti, o nastolení každého z těch, kdo nastoupili na jeho místo, o válkách, které v různých dobách vedli, o vítězstvích, jichž dosáhli, a o událostech, jež se přihodily	43
Část třetí dějin Džuči-chána: o jeho chvályhodném chování a mravech, o rozličných událostech a příbězích, o průpovědích, biligách a dobrých rozhodnutích, jež pronesl a nařídil – o tom, co nebylo zahrnuto do předchozích dvou částí a co bylo zjištěno roztroušeně a bez pořádku z různých knih a od různých lidí	59

Ediční poznámka

Svazek navazuje na *Dějiny Ögedeje-kaana* a obsahuje celý Rašídův oddíl o Džučim, nejstarším synu Čingischánově, a o jeho potomcích. Tito potomci vládli v Kipčacké stepi, na Rusi a v Chórezmu, tedy v říši, kterou pozdější ruské prameny nazývají Zlatou hordou. Oddíl je zajímavý tím, že ho sepsal historik z nepřátelského tábora. Rašíd sloužil íránským ilchanům z Tolujova rodu, kteří od roku 1262 vedli se Zlatou hordou opakované války o Ázerbájdžán a Kavkaz.

Oddíl sleduje Rašídovo trojí členění:

^Ačást první: rozsáhlý rodokmen všech čtrnácti Džučiho synů a jejich potomků až do Rašídovy doby,

^Ačást druhá: dějiny Džučiho a chánů jeho ulusu, tedy Batua, Berkeho, Möngke-Temūra, Töde-Möngkeho, Töle-Buky a Tochty, včetně válek s ilchany a sporu Tochty s mocným Nogajem,

^Ačást třetí: Rašíd pro ni připravil jen nadpis, text nikdy nevznikl.

Rodokmen v části první je čtení spíš ke konzultaci než k souvislé četbě. Pro poměry v ulusu je však poučný. Ukazuje, jak se dědila vojska a pastviny, jaké postavení měly matky princů a do kterých kmenů se rod přiřezil.

Překlad je pořízen přímo z perského textu edice E. Blocheta, *Djami el-Tévarikh*, tome II (Gibb Memorial Series XVIII/2, 1911), tištěné strany 86–152. Jde o pracovní překlad pořízený umělou inteligencí bez opory v tištěném překladu. U rodokmenu je nejistota vyšší než u vyprávěných pasáží, protože rukopisy mongolská a turkická jména často komolí a Blochet je místy rekonstruoval podle genealogického spisu *Mu‘izz al-ansáb*. Nejistá čtení jsou označena otazníkem v závorce (?). Mezery v

rukopisech jsou vyznačeny v hranatých závorkách nebo třemi tečkami. Nadpisy jsou Rašídovy.

Rašíd datuje podle muslimského letopočtu (hidžry), někdy i podle zvířetníkového cyklu. Křesťanský letopočet je doplněn v závorce.

Hlavní postavy a pojmy

Následující jména a termíny se vyskytují opakovaně, proto nemají v textu vysvětlivku.

Čingischán (Temüdžin, asi 1162–1227) byl zakladatel mongolské říše.

Džuči (asi 1182 – asi 1225) byl nejstarší syn Čingischánův a jeho hlavní manželky Börte. Od otce dostal západní část říše od Irtyše „tak daleko, kam dojdou kopyta mongolských koní“. Zemřel ještě před otcem.

Batu (asi 1207–1255) byl druhý syn Džučiho, v jehož prospěch se starší Orda vzdal vedení. Byl vrchním velitelem západního tažení (1236–1242) a vládcem západní části ulusu se sídlem na dolní Volze. Rozhodující měrou přispěl k tomu, že se roku 1251 stal velkým chánem Möngke.

Orda byl nejstarší syn Džučiho. Vládl levému, východnímu křídlu ulusu mezi Irtyšem a Syrdarjou. Jeho potomci si tam udrželi samostatnou vládu.

Berke (vládl 1257–1266) byl Džučiho syn a první muslimský chán ulusu. Od roku 1262 válčil s Hülegüem, spojil se s egyptskými mamlúky a zemřel na tažení za Derbendem.

Ögedej, Čagataj, Toluj byli další synové Čingischánovi. Gүjүk (velký chán 1246–1248) a Möngke (velký chán 1251–1259) byli velcí cháni. Kublaj (velký chán od 1260) byl Tolujův syn.

Hülegü (zemř. 1265) byl Tolujův syn a zakladatel íránské říše ilchanů. Po něm vládli ilchani Abaka (1265–1282), Arghun (1284–1291) a Gázán (1295–1304), Rašídův pán, kterého Rašid nazývá „pádišáhem islámu“.

Karakorum bylo sídelní město velkých chánů v Mongolsku.

Dašt-i Kipčak (Kipčacká step) je stepní pás od Irtyše po Dunaj, pojmenovaný podle turkických Kipčaků (Kumánů, Polovců). Byl jádrem Džučiho ulusu.

Saraj bylo hlavní město Džučiho ulusu na dolní Volze (Itilu), založené Batuem.

Chitaj je severní Čína.

Kaan je titul velkého chána (Rašid jím označuje Ögedeje a jeho nástupce).

Kurultaj je sněm princů a velmožů, který volil chána a rozhodoval o taženích.

Jasa je soubor Čingischánových zákonů. Jam je síť poštovních stanic. Bališ je slitek stříbra nebo zlata, účetní jednotka.

Ulus jsou lid a území přidělené princovi i s jeho vojskem. Jurt je území a pastviny určitého rodu či prince.

Chatun je titul manželky chána nebo prince. Jeho hlavní manželky měly vlastní ordy, majetek a služebnictvo.

Dějiny Džučí-chána, syna Čingischánova, jež se dělí na tři části

Část první: o původu Džučí-chána, o jeho chotích, synech a vnucích, kteří z něho vzešli až do dnešní doby; jeho podobizna a rodokmenná tabulka větví jeho dětí a vnuků.¹

1. Rašídovy dějiny jednotlivých vládců mají jednotné trojdílné schéma. Iluminované rukopisy obsahovaly na příslušných místech podobizny panovníků, vyobrazení trůnních scén a stromové rodokmeny; v tištěné edici se nedochovaly.

Část druhá: dějiny a příběhy z doby jeho panování; vyobrazení trůnu, chotí, princů a emírů v době, kdy nastoupil vládu; zmínka o jeho letních a zimních pastvinách a o některých válkách, které vedl, a vítězstvích, jichž dosáhl; a délka doby jeho vlády.

Část třetí: o jeho způsobech a chvályhodných mravech; různé příběhy, podobenství, výroky (*biligy*)²

2. Bilig (mong. „moudrost, výrok“) – výroky a naučení vládce, zejména Čingischánova; vedle *jasy* platily za závazný zdroj mongolského práva a obyčeje.

a dobré výnosy, které vyhlásil – to vše, co nebylo zahrnuto do předchozích dvou částí, rozptýleně a bez uspořádání, jak se to dalo zjistit z té či oné knihy a od toho či onoho člověka.

1.

2.

Část první: o původu Džuči-chána, o jeho chotích, synech a vnucích, kteří z něho vzešli až do dnešní doby, jeho podobizna a rodokmenná tabulka větví jeho dětí a vnuků

Džuči-chán byl nejstarší z Čingischánových dětí, s výjimkou jediné sestry jménem Kočin-beki, která byla starší než on. Narodil se z nejstarší Čingischánovy chotě, Börte-fudžin,³

1. Titul *fudžin* je přejaté čínské *fu-žen* (夫人), „paní, choť (vysoce postaveného muže)“; Blochet v poznámce upozorňuje, že perský zápis odpovídá právě tomuto titulu.

dcery Dei-nojana z kmene Kongirat, která byla matkou čtyř synů a pěti dcer. Na počátku Čingischánovy dráhy, kdy se na stránkách letopisů ještě neobjevily památky jeho vlády nad světem, otěhotněla jeho choť, zmíněná Börte-fudžin, s Džuči-chánem.

V té době se kmenu Merkitů naskytla příležitost: vyplnili Čingischánův tábor a odvěkli jeho choť, která byla těhotná. Ačkoli tento kmen byl předtím většinou nepřítelem a protivníkem Ong-chána, vládce Kereitů, tehdy mezi nimi panoval mír, a proto poslali Börte-fudžin k Ong-chánovi. Ong-chán býval přítelem Čingischánova otce a Čingischána nazýval svým synem; choval ji proto v úctě a vážnosti, jednal s ní jako se snachou a chránil ji před zraky cizích a nepovolaných. Protože byla nesmírně půvabná a schopná, Ong-chánovi emírové si mezi sebou říkali: „Proč si Ong-chán Börte-fudžin nevezme?“ On však odpověděl: „Je jako má snacha a

je u nás v opatrování; hledět na ni se zradou v srdci se neslučuje s mužnou ctí.“

Když se o tom Čingischán dozvěděl, vyslal emíra jménem Seba z Ongkutů (?), jedné z větví kmene Džalajir – je to děd Sartaka, který byl v době Arghun-chánova dětství z rozkazu Abaka-chánova emírem jeho *ordy* v Chorásánu a Mázandaránu⁴

2. Arghun, syn ilchána Abaky, byl jako princ za otcovy vlády postaven do čela Chorásánu a Mázandaránu; správu jeho dvora (*ordy*) vedl ustanovený emír. Sartak-nojan z kmene Džalajir je tedy Rašídův současník, ne Batuův syn téhož jména.

–, aby Börte-fudžin vyžádal a přivedl zpět. Ong-chán ji zahrnul péčí a pozorností a poslal ji spolu se Sebou. Na cestě se jí náhle narodil syn, a proto ho nazvali Džučí. Protože cesta byla nebezpečná a nebylo možné se zastavit ani zhotovit kolébku, Seba zadělal trochu mouky na těsto, zabalil do něho dítě a vzal si je do klína, aby mu nebylo ublíženo; tak je s péčí přinesl a odevzdal Čingischánovi.

Když Džučí dospěl, byl stále otcovým společníkem a průvodcem a pomocníkem ve štěstí i v nesnázích. Mezi ním a jeho bratry Čagatajem a Ögedejem však trvalo nepřátelství, svárliвість a nesvornost. [...] Mezi ním a Toluj-chánem a jeho potomstvem panovala z obou stran jednota a z jejich strany nikdy nezaznělo ono hanlivé tvrzení [...]; považovali ho za pravého syna.⁵

3. Na těchto třech místech má edice mezery (tečky v textu), patrně záměrné vynechávky. Narážejí na pověst, kterou zná i *Tajná kronika Mongolů*: protože se Džučí narodil po Börtině zajetí u Merkitů,

4.

5.

zpochybňoval Čagataj jeho původ. Rašíd, píšíci pro toluidské ilchány, zdůrazňuje, že Toluj a jeho rod Džučiho legitimitu nikdy nezpochybňovali.

[...]

Džučí-chán si v dětském věku a v prvním mládí vzal za choť dceru Džakambuovu, která se jmenovala Begtutmiš-fudžin,⁶

4. Edice čte Miktujmiš (میکتویمیش), rukopis B Mikumiš; Blochet uvádí i tvar Bektutmiš. Džakambu (Džakha-gambu) byl bratr Ong-chána, vládce Kereitů.

sestru Ibaka-beki, chotě Čingischánovy, a Sorchachtani-beki, chotě Toluj-chánovy; ta byla nejstarší chotí Džučí-chánovou. Kromě ní měl mnoho chotí a vedlejších žen a zplodil s nimi mnoho dětí. Jak uvádějí věrohodní vypravěči, měl na čtyřicet synů a vzešlo z nich nespočetně vnuků. Pro velkou vzdálenost, a protože se nenašel nikdo, kdo by o tom měl bezpečnou znalost, nejsou však všechny jejich rodokmeny s jistotou známy. To, co je o jeho synech a vnucích známé a proslulé, zde bude podrobně vyloženo; a Bůh nejvyšší ví nejlépe, co je pravda.

Zmínka o synech Džučí-chána a o jeho vnucích, kteří se narodili až do dnešní doby

Synů Džučí-chána, kteří jsou známí a proslulí a jejichž jména i potomstvo se podařilo zjistit, je čtrnáct, a to v tomto pořadí:

^Aprvní syn Orda

^Adruhý syn Batu

^Atřetí syn Berke

^Ačtvrtý syn Berkečar
^Apátý syn Šiban-chán
^Ašestý syn Tangut
^Asedmý syn Bo'al
^Aosmý syn Čilaukun
^Adevátý syn Sinkur
^Adesátý syn Čimtaj (?)
^Ajedenáctý syn Muhammad
^Advanáctý syn Udur
^Atřináctý syn Tuka-Temür
^Ačtrnáctý syn Šingkum

Nyní začneme a o každém z těchto synů v tom pořadí, jak byli vypsáni, učiníme zmínku a jejich potomky popíšeme obsírně a podrobně.

První syn Džučí-chána: Orda

Narodil se z jeho velké chotě jménem Sarkan z kmene Kongirat. Za otcova života i po jeho smrti byl nanejvýš vážený a ctěný. Ačkoli nástupcem Džučí-chána byl jeho druhý syn Batu, v *jarlycích*, které Möngke-kaan vydával ohledně nařízení a *jasy*, uváděl na prvním místě jméno Ordovo.⁷

5. Pořadí jmen v záhlaví výnosu vyjadřovalo hodnotu a přednost adresátů. Möngke tím uznával Ordu jako nejstaršího Džučího syna, přestože vládu nad ulusem vykonával Batu.

Orda byl s Batuovou vládou srozuměn a sám ho dosadil na místo jeho otce. Z Džučí-chánových vojsk měl polovinu Orda a polovinu Batu. Orda se svým vojskem a se čtyřmi bratry – Udurem, Tuka-Temürem,

7.

Sinkurem a Šingkumem – tvořil levé křídlo vojska, a proto se jim až do dnešní doby říká princové levé ruky. I nyní je jejich potomstvo pospolu s potomstvem Ordovým. Jeho *jurt*, jurty oněch bratrů i jejich vojska se nacházejí na levé straně, v krajině [...],⁸ a jeho děti a jeho ulus tam sídlí jako dříve.

Od samého počátku se ani jednou nestalo, že by ti z Ordova potomstva, kteří nastoupili na jeho místo, přicházeli ke chánům z Batuova rodu, protože jsou od sebe daleko a každý z nich je samostatným vládcem svého ulusu. Mají však ve zvyku uznávat za svého panovníka a vládce toho, kdo je Batuovým nástupcem, a jeho jméno píše v záhlaví svých jarlyků.⁹

7. Uvedení jména svrchovaného chána v záhlaví výnosu bylo formálním uznáním jeho svrchovanosti, obdobou zmínky o suverénovi v kancelářské intitulaci; jinak byli chánové Ordova rodu ve správě svého ulusu fakticky nezávislí.

Bajan,¹⁰ syn Končiho, který je v této době vládcem Ordova ulusu, se – protože se proti němu vzbouřil jeho bratranec Kupluk – z obavy před ním uchýlil na hranice území Tochty, vládce Batuova ulusu, a odebral se k němu na *kurultaj*, jak o tom bude později vyprávěno.

Orda měl tři velké chotě: první Džöke-chatun z kmene Kongirat, druhou Tobakanu, rovněž z kmene Kongirat, třetí [...], také z kmene Kongirat; jméno jejího otce je Úka-chán (?). Po smrti svého otce si ji vzal.¹¹

9. Místo je nejasné. Slovo *úká* se na str. 95 objevuje ve spojení „jeho *úká* matky“, kde patrně znamená „nevlastní“ (srov. turecké *ögey*). Je tedy

možné, že šlo o vdovu po Ordově otci, kterou si syn podle mongolského obyčeje (levirátu) po otcově smrti vzal.

Měl také vedlejší ženy. S těmito chotěmi zplodil sedm synů v tomto pořadí: Sartaktaje, Kuliho, Kurumšiho, Kongkirana, Čurmakaje, Kutukuje (?) a Hülegüa. Poměry těchto sedmi synů a jejich dětí a vnuků jsou tyto a budou vyloženy jeden po druhém.

První syn Ordy: Sartaktaj

Tento syn se narodil z Džöke-chatun, která byla z kmene Kongirat. Měl čtyři velké chotě a několik vedlejších žen. Z chotě jménem Suchan (?), sestry Kutuj-chatun, chotě [...],¹²

10. Kutuj-chatun z kmene Kongirat byla chotí ilchána Hülegüa; jméno manžela je v textu vynecháno.

má syna Končiho. Ten byl dlouhou dobu vládcem Ordova ulusu. S Arghun-chánem a po něm s pádišáhem islámu – Bůh učín jeho vládu věčnou –¹³ udržoval přátelství a byl mu oddán; neustále posílal *elčie*, aby projevil svou náklonnost a upřímnost.

Byl nesmírně tlustý a mohutný a den ode dne tloustl, až to došlo tak daleko, že ho strážci *kešiku*¹⁴

12. Kešik (osobní garda) střežila chánův stan ve dne v noci; strážní služba se střídala ve směnách. Z gardy se rekrutovali i hodnostáři dvora, takže kešik byl zároveň jádrem ústřední správy.

ve dne v noci hlídali, aby neusnul, protože se báli, že mu tuk vyjde z hrdla a zemře. Pro nesmírnou tělnatost ho neunesl žádný kůň a

přesouval se na voze. Nakonec jednou náhle usnul, tuk mu vyšel z hrdla a zemřel.

Konči měl čtyři velké chotě: první Tokolukan z kmene Kongirat, druhou Bukulun z kmene Merkit, třetí Čingcum z kmene Kongirat, čtvrtou Barkučin z kmene Džadžirat, z rodu velkého emíra, který byl nejpřednějším z *korčů*.¹⁵

13. Korčiové („toulcoví“, lukostřelci) tvořili jednu ze složek chánovy gardy; jejich velitel patřil k předním hodnostářům dvora.

Konči měl čtyři syny: Bajana, Bačkyrtaje, Čagan-Buku a Makudaje. Podrobné poměry těchto čtyř Končiho synů a větve jejich dětí a vnuků jsou tyto a budou vyloženy jeden po druhém.

První syn Končiho: Bajan

Narodil se z Bukulun-chatun z kmene Kongirat. Po otcově smrti se jeho chotěmi staly tři jeho nevlastní matky: první Barkučin, druhá Čiktum, třetí Altaču. Měl ještě tři jiné chotě: první Ilkan z kmene Kongirat, dceru Temüke (?) z rodu Kelase, elčiho, který sem kdysi přišel; druhou Kutulun z kmene Oguz (?), dceru Bukamana Bukubaje (?); třetí Altaču z kmene Kongirat, dceru Tudaj-bahádura, která byla spřízněna s velkou chotí Bulugan-chatun. Tento Bajan má čtyři syny v tomto pořadí: Šádího, narozeného z Ilkan, dcery Temükeovy; Sati-Buku, narozeného z Kutulun-chatun; Tekneho, zrozeného z Altaču-chatun; Saldži-Temürtaje (?), jehož matka není známa.

10.

8. Edice čte Najan (نايان), *Mu'izz al-ansáb* Bajan (بايان); pod jménem Bajan je tento vládce východní části Džučiho ulusu (přelom 13. a 14. stol.) znám i z jiných pramenů. Blochet ho odlišuje od stejnojmenného Najan-nojana, Kublajova protivníka.

Nyní Bajan sedí na místě svého otce Končiho a ulus svého otce drží jako dříve. S pádišáhem islámu – Bůh učin jeho vládu věčnou – pěstuje přátelství, projevuje mu oddanost a ustavičně k němu posílá elcie.

Před časem vznesl Kupluk, syn Temür-Buky, nárok: „Dříve ulus držel můj otec a dědictvím připadá mně.“ Shromáždil lidi, od Kajdua a Duvy získal vojsko a nenadále na Bajana udeřil.¹⁶

14. Kajdu (vnuk Ögedejův, zemř. 1301) a Duva (chán Čagatajova ulusu, 1282–1307) ovládali Střední Asii a vedli dlouhou válku proti Kublajovi a jeho nástupcům i proti ilchánům; podporou Kupluka se snažili získat spojence na severu.

Bajan byl poražen a odešel do krajiny, kde sídlí Tochta, Batuův nástupce. Tam přezimoval, na jaře přišel k Tochtovi na kurultaj a žádal ho o pomoc. Protože Tochta vedl válku s Nogajem a měl obavy ze strany pádišáha islámu – Bůh učin jeho vládu věčnou –, vymluvil se a vojsko mu nedal. Poslal však elcie ke Kajduovi a Duvovi, aby mu Kupluka vydali, a vydal jarlyk, aby ulus zůstal Bajanovi jako dříve.

Dosud svedl Bajan s Kuplukem a s vojskem Kajdua a Duvy padesát (?) bitev, z toho šest osobně. A ačkoli Tochta posílá elcie k Čaparovi, synu Kajduovu, a k Duvovi, aby Kupluka vydali, nevyhovují mu a vymlouvají se. Jejich záměr je tento: „Pomůžeme Kuplukovi, aby se stal vládcem ulusu, a ve sporu s Gázán-chánem bude stát při nás.“

Loni, v měsících roku 702 (1302/1303), vyslal Bajan ke dvoru pádišáha islámu – Bůh učin jeho vládu věčnou – elcie. V jejich čele stáli Kelas z kmene Kongirat, který byl za Končiho emírem, a Tok-Temür z kmene Besut (?). Oba spolu s dalšími *nökery* dorazili k pádišáhovi islámu – Bůh učin jeho vládu věčnou – do okolí Bagdádu na počátku

měsíce džumádá II zmíněného roku (leden 1303) a přinesli lovecké rarohy a dary.¹⁷

15. Perské *bilakhá* je patrně turkické *bälek*, „dar“; lovečtí rarozi (*šunkar*) patřili k nejcennějším diplomatickým darům mezi mongolskými dvory.

Vyřídili toto: „Prosíme, aby k nám byli neustále posíláni elčiové s dobrými zprávami; čekáme, že kamkoli dojde pokyn, tam emírové vytáhnou a vyrazí. Stav věcí je takový: letos jsme vytáhli do války proti Čaparovi. Tochta je s námi zajedno a ve shodě; posílal vojsko a vyslal dva *tumeny*, aby se u Darsu (?) spojily s kaanovým vojskem,¹⁸ neboť kaanovo území leží blízko hranic jejich krajiny a již dříve spolu sousedily. V posledních letech Kajdu z obavy, že by se mohli připojit ke kaanovu vojsku, vyslal se svým vojskem na hranice Bajanova území svého druhého syna jménem Jangičar (?), dalšího syna jménem Šáh, dále Tuda-Temüra, syna Širkiho, syna Möngke-kaanova, a Melik-Temüra, syna Arik-Buky,¹⁹ a svěřil jim ten kraj, aby stáli mezi kaanovým vojskem a vojskem Bajanovým a nedovolili jim, aby se spojili.“

Kupluk s vojskem, které od Bajana odpadlo, přišel ze strany Kajdua a Duvy jemu na pomoc a zmocnil se některých krajů a části Bajanova ulusu. Bajan však drží většinu Ordova ulusu jako dříve. Kvůli těmto ustavičným bitvám jeho vojsko zchudlo, jedni jsou na koni, druzí pěšky; přesto se se silným nepřítelem nadále statečně bije. Od této strany žádá pomoc v penězích. Pádišáh islámu – Bůh učiň jeho vládu

8.

6. Mongolské vojsko i celé říšské uspořádání se dělilo na střed, pravé křídlo (na západě) a levé křídlo (na východě). V Džučiho ulusu tak Orda a jeho bratři drželi východní část (zhruba oblast horního Irtyše a stepi k dolní Syrdarje), Batu západní. Jméno krajiny v textu chybí.

věčnou – poslal jeho elčie, kteří dorazili do Bagdádu, zpět z Tabrízu a jemu i jeho chotím poslal zlato, oděvy a dary.

Druhý syn Končiho: Bačkyrtaj

Narodil se z Bukulun-chatun z kmene Merkit. Měl choť jménem Kökelün z kmene Kereit a zplodil s ní syna jménem Jeke.

Třetí syn Končiho: Čagan-Buka

Narodil se z Čikdum-chatun, o níž již byla zmínka. Měl choť jménem Sarniš (?) z kmene Kereit, dceru Koš-Temürovu, a zplodil s ní syna jménem Čirati.

Čtvrtý syn Končiho: Makudaj

Narodil se z Barkučin-chatun z kmene Džadžirat a neměl žádné děti.

Tím končí větev Sartaktaje, otce Končiho, prvního syna Ordy.

Druhý syn Ordy: Kuli

Tento Kuli je ten, kdo byl vyslán z Ordova ulusu s vojskem v době, kdy Hülegü-chán táhl do Íránu a bylo nařízeno, aby se k němu z každé větve princů připojil jeden princ s vojskem na pomoc.²⁰

18. Na Hülegüovo tažení na západ (od r. 1253) museli podle Möngkeho rozkazu přispět vojskem všechny větve Čingischánova rodu.

Kontingenty džučidských princů, mezi nimi Kuliho, zůstaly v Íránu a později se staly jednou z příčin sporu mezi Hülegüem a Berkem.

Kuli přišel cestou přes Chórezm do Dahistánu a Mázandaránu. Měl několik velkých chotí: jednu jménem Nandakan (?) z kmene Kongirat, další jménem Kurkan z kmene [...] a jednu jménem Köktiti (?), která sem přišla a v této zemi zemřela. Měl pět synů v tomto pořadí: Tumakana, Tumana, Minkkana, Ajačiho a Musulmána. Větvě těchto pěti synů a jejich poměry jsou tyto a budou vyloženy jeden po druhém.

První syn Kuliho: Tumakan

Tento Tumakan²¹

19. Kuli, druhý syn Ordův, jehož větev se zde popisuje, přitáhl s vojskem z Ordova ulusu přes Chórezm, Dihistán a Mázandarán do Íránu a připojil se k Hülegüově výpravě v 50. letech 13. století; proto část jeho potomků žila v ilchanátu.

měl tři hlavní *chatun*: jedna se jmenovala Bulgan, z kmene Tatarů, dcera Sugala *nojana*; druhá byla Buralun chatun; třetí z kmene; Olčaj jménem byla konkubína.²² Měl tři syny v tomto pořadí a uspořádání, jak se uvádí:

Čaruk: měl chatun jménem Jaukur-Bičak (?) a ta mu porodila dva syny, Nogaje a Satalmiše.

Mubárák: narodil se ze zmíněné Buralun chatun a měl dva syny, Ilbuku a Tura-Temüra (?).

Kučuk: narodil se ze zmíněné konkubíny jménem Olčaj.

^{14.}

^{15.}

Druhý syn Kuliho: Tuman

Narodil se z Nandikin (?) chatun. Měl několik chatun a konkubín; jeho hlavní chatun se jmenovala Buralun, z kmene Měl šest synů v tomto uspořádání, jak se zaznamenává:

Ak-Küjük (?): měl syna jménem Buralki.

Dašman.

Kurikači (?).

Kutlug-Buka.

Kutlug-Temür.

Il-Temür.

Těchto pět synů potomky nemělo. Jméno matky Ak-Küjüka, Dašmana, Kurikačiho a Kutlug-Temüra není známo; Kutlug-Buka se narodil z Buralun.

Třetí syn Kuliho: Mingkan

Narodil se z chatun. Měl chatun i konkubíny, jejich jména se však nepodařilo zjistit. Měl tři syny v tomto uspořádání a pořadí: Čilil, Bišmak, Olkutu. Když jeho otec Kuli přišel do této země, přišel s ním tento Mingkan i se všemi třemi zmíněnými syny.

16.

17.

Čtvrtý syn Kuliho: Ajači

Jména jeho chatun se nepodařilo zjistit. Měl jednoho syna jménem Kazan, který se narodil z dcery Kutlug-Buky, syna Kögüzova.²³

21. Kögüz, ujgurský úředník, byl za Ögedeje správcem Chorásánu a dalších íránských zemí podřízených přímo velkému chánovi.

Tento Ajači sem přišel jako dítě a za časů Abaka-chána byl v Chorásánu u Arghun-chána. Poté co se mu dostalo *sojurgamiše*²⁴ a péče, poslali ho z přátelství a z rozumných důvodů i se synem zpět do jeho vlastního ulusu.

Pátý syn Kuliho: Musulman

Narodil se z Kadakan chatun. Měl mnoho chatun, jedna z nich se jmenovala Orda-Tegin, z kmene Najmanů. Měl čtyři syny v tomto uspořádání a pořadí: Jakutu, Chodža, Jajlak, Iljás; narodili se z Orda-Tegin.

Tím skončila větev Kuliho, druhého syna Ordova.

18.

16. Kaanem je zde míněn Temür (vládl 1294–1307), Kublajův vnuk a nástupce v Číně. Jméno Darso (?) je nejisté; Blochet uvádí, že na jiných místech díla je psáno Arsu či Darso.

19.

17. Širki (Širegi), syn Mōngkeho, se roku 1276 vzbouřil proti Kublajovi; Melik-Temür byl synem Arik-Buky, Kublajova soupeře o trůn. Potomci obou toluidských linií, kteří se nesmířili s Kublajovou vládou, stáli na straně Kajdua. Jméno Kajduova syna tiskne edice Bankičar; z jiných pramenů je znám Jangičar.

Třetí syn Ordův: Kurumši

Tento Kurumši nemá syny a jeho chatun nejsou známy.

Čtvrtý syn Ordův: Konkikiran

Po Ordovi připadl ulus jemu;²⁵

23. Tj. po Ordově smrti převzal vládu nad Ordovým ulusem, tedy nad východní částí Džučiho ulusu, kterou Ordovi potomci drželi odděleně od Batuových potomků na Volze.

syny neměl.

Pátý syn Ordův: Čurmakaj

Ani on nemá potomky a jeho chatun nejsou známy.

Šestý syn Ordův: Kutukuj

Ani o něm není známo, zda potomky měl, či ne.

Sedmý syn Ordův: Hülegü

Měl dvě hlavní chatun: jedna se jmenovala Sulukgu chatun, z kmene, druhá se jmenovala Kujarčín chatun, z kmene Kipčaků; z nich měl dva syny, Temür-Buku a Olkutua.

20.

13.

11. Pádišáhem islámu nazývá Rašíd svého pána, ilchána Gázána (vládl 1295–1304), který po nástupu přijal islám a pro něhož bylo toto dílo sepsáno.

Jeho jméno bylo Hülevü;²⁶

24. Tento odstavec až po slova „Bůh ví nejlépe“ je podle Blocheta marginální poznámka, kterou má jen rukopis B; shoduje se s údajem genealogického díla *Muʾizz al-ansáb*, že Hülegü (Hülevü) syny neměl a potomci, které mu Rašíd připisuje, patří Kutukujovi.

potomky neměl a potomci, které mu připisují, jsou potomci Kutukujovi; tak se to zjistilo z rodopisných registrů, které jsou spolehlivé. A Bůh ví nejlépe.

První syn Hülegüův: Temür-Buka

Měl čtyři hlavní chatun: první Kükčín, dcera Bisuna nojana z kmene Kunkiratů; druhá Arghun-Tegin z kmene Arghunů, dcera Kuriho Kočghara (?); třetí Kutučín z kmene; čtvrtá Jabalun z kmene Kunkiratů, sestra Kutuj chatun, chatun Hülegü-chána.²⁷

25. Zde je míněn ilchán Hülegü, vnuk Čingischánův a otec Abakův, nikoli stejnojmenný syn Ordův; Kutuj chatun z Kunkiratů byla jednou z jeho předních manželek.

Kromě nich měl i konkubíny. Tyto zmíněné chatun mu porodily šest synů:

1. Kübelek se narodil z Kükčín.
2. Buka-Temür se narodil z Arghun-Tegin.

21.

22.

20. Perské *kumá* (قوما, قومه), z mongolštiny: vedlejší žena, konkubína, na rozdíl od řádných manželek (chatun). Blochet připouští i čtení, podle něhož by Olčaj byla třetí chatun, původně konkubína povýšená na řádnou manželku; sám je však považuje za málo pravděpodobné, protože dále se o ní mluví jako o „zmíněné konkubíně“.

3. Čankkun se narodil z Kutučin.
4. Toka-Temür: jeho matkou byla Jabalun.
5. Sajsi (?) se rovněž narodil z Kutučin.
6. Ušan se také narodil z Kükčín.

Druhý syn Hülegüův: Olkutuj

Narodil se ze zmíněné Kujarčín chatun a měl čtyři syny v tomto uspořádání a pořadí: Ůč-Kurtuka, Beš-Kurtuka, Buka-Temür, Derek.

Tento Hülegü měl také syna zrozeného z konkubíny z kmene Tangutů; jmenoval se Ermek-Ikači (?) a měl neobyčejně dlouhé vlasy, takže mu sahaly až na zem; potomky neměl.

Tím skončila, s pomocí Boha Nejvyššího, větev Ordy, prvního syna Džuči-chána.

Druhý syn Džuči-chána: Batu

Batu se narodil z Ůrkin-kučín (?) chatun,²⁸

26. Tvar *kučín* (قوچین) je patrně zkomolenina čínského titulu *fu-ž'en* („paní, choť“), v perštině jinak psaného *fudžin*; Batuova matka je v jiných oddílech díla uváděna jako Öki-fudžin.

dcery Alči nojana z kmene Kunkiratů. Nazývali ho Sajin-chán.²⁹ Byl velmi vážený a mocný a na místě Džuči-chána vládl ulusu i vojsku. Dožil se plného věku. Když čtyři synové Čingischánovi již nebyli naživu, byl pánem všech jeho potomků a byl mezi nimi velice ctěn a

^{23.}

^{24.}

22. Mongolsky „přízeň, milost“; v kancelářské řeči ilchanátu označení panovnickovy přízně projevené udělením darů, hodností či příjmů (odtud i *sojurgal*, dědičné léno).

vážen. Na *kurultajich* nikdo nepřekročil jeho slovo, nýbrž všichni princové mu byli poslušni a podřízení.

Když Ögedej kaan usedl na trůn, stalo se toto: Čingischán již dříve vydal v *jarlyku* rozkaz, aby Džučí vytáhl s vojskem, dobyl všechny severní země od Ibir-Sibiru a Bularu přes Dašt-i Kipčak, Baškirdy, Rus a Čerkesy až po Derbend Chazarský, jež Mongolové nazývají Temür-kahalka,³⁰

28. Mongolsky „Železná brána“. Derbend na západním břehu Kaspického moře uzavíral průchod mezi Kavkazem a mořem; později tvořil hranici mezi Zlatou hordou a ilchanátem. Ibir-Sibir je oblast v západní Sibiři; Bular jsou patrně Poláci (jinde je Rašid uvádí spolu s Baškirdy, jimiž často míní Maďary), podle jiného výkladu Volžští Bulhaři.

a vzal je do své správy; on to však zanedbal. Kaan proto podle téhož *josunu*³¹ uložil tento úkol Batuovi. Svého synovce Möngke kaana a jeho bratra Bučeka a svého syna Gүjүk-chána spolu s velkými *emíry*, mezi nimi Sübetej bahadurem, velitelem předvoje, z kmene Urjangkitů, který sem kdysi přišel s Džebem,³² určil i s vojskem, aby se všichni ostatní princové shromáždili u Batua a zabývali se dobýváním severních zemí. Vyrázili v roce *bičín-jil*, tj. v roce opice, který připadl na měsíc džumádá II roku 633 (únor 1236), a většinu těch zemí si podrobili. Na jaře roku *kulkuna-jil*, tj. roku myši, odpovídajícího měsícům roku 637 (1240), se Gүjүk-chán a Möngke kaan z rozkazu kaanova *jarlyku* vrátili a odebrali se ke kaanovu dvoru.³³ Batu pak ještě nějaký čas s bratry, *emíry* a vojskem dobýval ty země a jeho *uruk*³⁴ v tom pokračuje dodnes.

25.

26.

Batu měl mnoho hlavních chatun a konkubín a měl čtyři syny v tomto uspořádání a pořadí: Sartak, Tokokan, Abukan, Šingum. Větve těchto čtyř synů a jejich poměry jsou tyto a vykládají se jednotlivě.

První syn Batuův: Sartak

Narodil se z a neměl žádného syna.

Druhý syn Batuův: Tokokan

Měl pět synů v tomto pořadí: Tartu, Möngke-Temür, Töde-Möngke, Tokonka, Ulakči. Podrobnosti o větvích těchto pěti synů se vykládají takto:

První syn Tokokanův: Tartu

Měl chatun a konkubíny, jejich jména se však nepodařilo zjistit. Měl dva syny: Töle-Buku,³⁵

33. Töle-Buka byl chánem Zlaté hordy v letech 1287–1291; svrhl ho a dal zabít Nogaj ve spojení s Tochtou.

jehož potomky se nepodařilo zjistit, a Könčaka, který měl syna jménem Buzbuka (?).

27.

28.

29.

27. Mongolsky *sajin* „dobrý“, tedy „Dobrý chán“.

Druhý syn Tokokanův: Möngke-Temür

Tento Möngke-Temür měl chatun i konkubíny. Jména tří hlavních chatun se podařilo zjistit: Olčaj z kmene Kunkiratů, Sultán chatun z kmene Ušinů a Kutukuj chatun z kmene Měl deset synů v tomto uspořádání a pořadí:

Algij se narodil z Olčaj.

Abači.

Tudakan se narodil ze Sultán chatun.

Burluk se narodil z Kutukuj chatun.

Tochta se narodil z Olčajtu chatun, dcery Kelmiš-aky, sestry Möngke kaana, která byla chatun Saldžidaje kürgen.³⁶

34. *Kürgen* (küregen) – „zet“, titul mužů, kteří se oženili s princeznou z Čingischánova rodu; Saldžidaj byl z kmene Kunkiratů. Podle genealogie *Mu'izz al-ansáb* nebyla Kelmiš-aka Möngkeho sestrou, nýbrž dcerou Tolujo syna Kutuktua.

V tuto dobu je vládcem ulusu Džučiho.³⁷ Má dvě chatun, jedna se jmenuje Bulgan a druhá Tokunča, z kmene Kunkiratů, a má jednoho syna jménem Natus (?).

Saraj-Buka.

Mulakaj.

30.

31.

29. Mongolsky *josun* – obyčej, ustálené pravidlo; vedle *jasy* označení závazného zvykového řádu, jímž se řídilo i dědění úkolů a úřadů v rodě.

Kadan.

Kudukaj.

Toghrič.

Dokončeno s pomocí Boha Nejvyššího a díky Jeho dobrému vedení.

Třetí syn Tokokanův: Töde-Möngke

Jeho matkou, a také matkou Möngke-Temüra, byla Kūčü chatun, sestra Olčaj chatun a dcera Buka-Temüra, z kmene Ojratů. Tento Töde-Möngke³²

36. Töde-Möngke byl chánem Zlaté hordy v letech 1280–1287, kdy se vzdal trůnu ve prospěch svých synovců v čele s Töle-Bukou.

měl dvě chatun: Arikadž z kmene Kunkiratů a Tura-Kutlug z kmene Alči-Tatarů. Měl tři syny v tomto uspořádání a pořadí:

Ör-Möngke se narodil z Arikadž.

Čečektu se narodil z Tura-Kutlug.

Nubetaj: jména jeho chatun nejsou známa; měl dva syny v tomto pořadí:; neměl potomky.

32.

30. Sübetej z kmene Urjangkitů (Urianchajů) byl jedním z předních Čingischánových vojevůdců; s Džebem podnikl v letech 1220–1223 výpad přes Írán a Kavkaz až do Kipčacké stepi a na Rus.

33.

31. Gūjūkův odchod z tažení provázela ostrá roztržka s Batuem, která později ovlivnila boje o nástupnictví po Ögedejovi.

34.

32. Mongolsky „rod, potomstvo“; v Rašídově textu obvykle členové vládnoucího rodu.

Čtvrtý syn Tokokanův: Tokonka

Měl chatun a sedm synů v tomto uspořádání a pořadí: Bajuč, Tükel-Buka,

Pátý syn Tokokanův: Ukači

Potomky neměl.³⁵

37. Totožný s Ulakčím, uvedeným výše v seznamu Tokokanových synů; zde je jméno zapsáno jako Ukači (اوکاچی). Jiné prameny činí Ulakčího synem nebo bratrem Sartakovým; po Sartakově smrti byl krátce (1256–1257) chánem.

Třetí syn Batuův: Abukan

Měl chatun a konkubíny a sedm synů v tomto uspořádání a pořadí: Barak, Pulad, Tutuč, Dukuka, Ahmad, Sabir, Dönküz. Potomky neměl a jména jeho chatun se nepodařilo zjistit.

Tím skončila větev Batua, druhého syna Džučí-chána. A Bůh je Ten, u něhož se hledá pomoc.

Třetí syn Džučí-chána: Berke

Neměl vůbec žádné potomky. Jeho poměry a příběhy se najdou v dějinách Hülegü-chána, Abaka-chána a v dalších dějinách, bude-li Bůh Nejvyšší chtít.

35.

36.

Čtvrtý syn Džučí-chána: Berkečar

Měl *chatun* i *kumy*⁴⁰

38. Per. *qūmā*, *qūmāyān* – vedlejší ženy, konkubíny, na rozdíl od hlavních manželek (*chatun*). Rašíd u potomků často uvádí, od které ženy pocházeli, protože původ matky ovlivňoval postavení syna.

a dva syny, jak následuje:

První syn tohoto Berkečara: Kökečü. Měl čtyři syny: Ičil-Temūra (?), Salkičiho (?),⁴¹

39. Rukopis M (*Muizz al-ansáb*) čte jméno Jilkiči a má k němu okrajovou poznámku: právě u něj hledal Tochta útočiště dřív, než se stal chánem, a chánem se pak stal s pomocí Nogaje a vojska tohoto Jilkičiho (podle Blochetova aparátu).

Dukdu (?) a Tuk-Temūra.

Druhý syn tohoto Berkečara: Bisu-Buka. Měl jednoho syna, jménem Saraj-Buka.

Větev Berkečara, syna Džučí-chána, je dokončena s pomocí Boha Nejvyššího a s dobrým zdarem, který On dává.

Pátý syn Džučí-chána: Šiban

Měl mnoho chatun a kum a dvanáct synů, jak následuje: Bajnal, Bahadur, Kadak, Balakan, Čerik, Mergen, Kurtuka, Ajači, Sajilkan, Bajančar, Mačar a Kujinči.⁴²

37.

35. Tochta vládl v letech 1291–1312; „v tuto dobu“ odpovídá době, kdy Rašíd dílo sepisoval (počátek 14. století).

38.

[40.](#) Šibanův úděl ležel patrně východně od Uralu. Jeho potomci, Šibanovci, později vládli mj. v západní Sibiři a od roku 1500 pod Muhammadem Šajbáním v Mávarannahru. Blochet porovnává jejich jména s rodokmenem, který v 17. století sepsal šibanovský chán Abu'l-Ghází.

Větve těchto dvanácti synů a jejich vnuků jsou podrobně tyto:

První syn Šibanův: Bajnal

Měl tři syny v tomto pořadí: Ilak-Temūra, Bek-Temūra a Bisu-Buku.⁴³

[41.](#) Podle *Muǰzz al-ansáb*, anonymní genealogie mongolských vládců z 1. poloviny 15. století (Blochetův rukopis M), nešlo o tři bratry: Bek-Temür byl otcem Ilak-Temūra a Bisu-Buky.

Druhý syn Šibanův: Bahadur

Měl dva syny. První syn Bahadurův: Kutlug-Buka; není známo, zda měl potomky, či ne. Druhý syn Bahadurův: Džučí-Buka. Ten měl čtyři syny, jak následuje: Badakula, Bek-Temūra, Nanak-Kičara (?) a Bisu-Buku.

Třetí syn Šibanův: Kadak

Měl jednoho syna, jménem Töle-Buka.⁴⁴

[42.](#) Nejde o chána Töle-Buku (vládl 1287–1291), který byl Batuovým potomkem. Jméno bylo mezi Džučiovci běžné.

39.

40.

Tento Töle-Buka měl dva syny: staršího Mingkutaje (?) a mladšího Tuman-Temūra. Tuman-Temür měl syna jménem Učuku (?).

Čtvrtý syn Šibanův: Balakan

Měl tři syny v tomto pořadí: Turiho, Tokana a Tukdaje. Tohoto Tukdaje nazývají „Murid-Tochta“ a „Nama-Tochta“ (?).⁴⁵

43. Per. *murīd-i Tūqtā* a *nama(?) Tūqtā*; rukopis M má *Tūqtā-numā*. *Murīd* znamená „oddaný stoupenec, žák“, druhý výraz je nejasný. Patrně jde o přízviska, která vyjadřují jeho blízký vztah k chánovi Tochtovi.

Jeho zimoviště je u řeky Terek směrem k Derbendu a už nějakou dobu stojí v čele strážního vojska (*karaul*).⁴⁶ Má tři syny: Bakirču, Köčüka a Čarkara (?).

Pátý syn Šibanův: Čerik

Tento Čerik měl jednoho syna, jménem Tuk-Temür.

Šestý syn Šibanův: Mergen

Měl dva syny v tomto pořadí: Buka-Temūra a Il-Buku.

Sedmý syn Šibanův: Kurtuka

Tento Kurtuka měl jednoho syna, jménem Kinas.

41.

42.

Osmý syn Šibanův: Ajači

Tento Ajači měl jednoho syna, jménem Üč-Kurtuka.

Devátý syn Šibanův: Sajilkan

Měl jednoho syna, jménem Kutlug-Temür. Tento Kutlug-Temür měl sedm synů: Buraltaje, Bek-Temüra, Buralgiho, Otmana, Sajnaka, Bisu-Buku a Temürtaje.

Desátý syn Šibanův: Bajačar

Měl jednoho syna, jménem Abukan-Kürgen (?).⁴⁷

45. Čtení je nejisté. Blochet má první člen za *abuqan* „děd“ a druhý za nejasný. *Kürgen* by snad mohlo odpovídat mong. *küregen* „zeť“ (titul muže oženěného s princeznou z chánova rodu). To je však jen domněnka.

Tento Abukan-Kürgen měl jednoho syna, jménem Togačar.

Jedenáctý syn Šibanův: Mačar

Má jednoho syna, jménem Turči (?).

Dvanáctý syn Šibanův: Kujinči

Nemá vůbec žádné potomky.

43.

44.

Větev Šibana, syna Džučiho, je dokončena s dobrým zdarem, který On dává.

Šestý syn Džučí-chána: Tangut

Měl dva syny, Sübegeteje a Tokuze.⁴⁸

[46.](#) Jméno Tangut se shoduje s názvem Tangutů, národa říše Si-Sia v severozápadní Číně, kterou Mongolové zničili roku 1227.

Větve potomků těchto dvou synů jsou tyto:

První syn Tangutův: Sübegetej. Měl dva syny: Mačara, který měl syna jménem Kürek, a Kičik-Končiho. Ten měl čtyři syny: Buračara, Köč-Temüra, Iššana (?) a Duratu (?).

Druhý syn Tangutův: Tokuz

Měl tři syny,⁴⁹

[47.](#) Zde je jméno psáno *Qūtūz*, výše *Tūqūz*. Blochet dává přednost tvaru Tokuz (turk. „devět“).

jak následuje: Talumtaje (?), Arslana a Buralgiho.

Větev Tanguta, šestého syna Džučí-chána, je dokončena.

Sedmý syn Džučí-chána: Bo'al

Měl dva syny, Tataru a Mingkadura. Větve potomků těchto dvou synů jsou tyto:

První syn Bo'alův: Tatar.⁵⁰

48. Podle *Muǰzz al-ansáb* (cituje Blochet) byl Tatar poslán s vojskem, které bylo určeno pro Hülegüovo tažení do Íránu. Tam byl u Hülegüa obviněn, že ho očaroval. Hülegü ho poslal k jeho strýci Berkemu. Berke, tehdy už chán, ho poslal zpět se vzkazem, že vina je prokázaná a Hülegü s ním může naložit, jak chce. Hülegü ho dal popravit, a to byl první podnět ke sporu a nepřátelství mezi Hülegüem a Berkem.

Měl syna Nogajest a tento Nogaj měl tři syny, jak následuje: Čükeho, Búkeho a Búriho.

Druhý syn Bo'alův: Mingkadur. Měl devět synů, jak následuje:⁵²

50. Výčet Mingkadurových synů je v rukopisech silně porušen. Blochet jej obnovil podle *Muǰzz al-ansáb*, takže rozdělení jmen a příbuzenské vztahy jsou nejisté.

Kutar (?), jenž má syna jménem Küri-Buka; Bekdüz; Urus, jenž má dva syny, Tudakana a Kutlubaje; Abukan, jenž má dva syny, Tokuč a Ahmada; Özbek, jenž nemá potomky; Sasin, jenž měl jednoho syna, Jasara; Özbek-Kurtuka; Tukluča a Iljašmiš (?).

Větve Bo'ala, sedmého syna Džuči-chána, jsou dokončeny s pomocí Boha Nejvyššího.

Osmý syn Džuči-chána: Čilaukun

Neměl potomky.

46.

44. Mong. *qara'ul* – stráž, předsunutá hlídka. Zimoviště na Tereku a velení strážnímu vojsku u Derbendu ukazují na hranici s íránskými Ilchány, kde Džučiovci a Hülegüovci od 60. let 13. století opakovaně válčili.

Devátý syn Džučí-chána: Sinkur

Měl tři syny. Jména synů a větve jeho vnuků jsou tyto:

První syn: Bisu-Buka. Měl pět synů, jak následuje: Buralgiho, Kübileka, Tudakana, Tudaču a Achtačiho.

Druhý syn: Širamun. Měl tři syny: Chórezmího, jehož matka byla Burakčín (?) z Tatarů; Čakutu (?), jehož matka byla Kutlukan ze Suldusů;⁴⁷

47. Tataři a Suldusové byli mongolské kmeny. Podle Tatarů, kmene z východního Mongolska, začali Evropané nazývat všechny Mongoly.

a Bajrama, jehož matka Kuldak byla kuma.

Třetí syn: Mačar. Měl tři syny: Urusaka, Bajana a Bajku.

Větev Sinkura, devátého syna Džučí-chána, je dokončena; chvála Bohu.

Desátý syn Džučí-chána: Čimtaj

Měl chatun i kumy a dva syny, Hindua a Tudaura. Větev jejich potomků jsou tyto:

První syn Čimtajův: Hindu. Měl jednoho syna, jménem Baku, a tento Baku měl tři syny v tomto pořadí: Čalyrtaje (?), Kujtalan-Mingkutaje (?) a Takaču. Tento Baku po Čimtajově smrti vládl celé dva roky a potom ho dal Tochta popravit.⁴⁸

47.

48.

52. Doslova „přivedl ho k jase“, což je ustálený obrat pro popravu. Výraz „vládl“ (per. *pādsāhī kard*) tu patrně znamená vládu nad údělem Čimtajova rodu, nikoli nad celým ulusem.

Druhý syn Čimtajův: Tudaur. Měl dva syny, Malik-Chwádža-Temūra a Kurtkačuka-Bausačiho (?); ten neměl potomky.

Větve Čimtaj, desátého syna Džučí-chána, jsou dokončeny z Boží milosti a laskavosti.

Jedenáctý syn Džučí-chána: Muhammad

Říkali mu také Bura. Neměl vůbec žádné potomky.

Dvanáctý syn Džučí-chána: Udur

Měl jednoho syna, jménem Karačar, a tento Karačar měl pět synů, jak následuje:

První syn Karačarův: Kurtuka. Jeho matka se jmenovala Iltutmiš a pocházela z kmene Tokulas, to jest Tulas. Tento Kurtuka měl jednoho syna, jménem Sasi.

Druhý syn Karačarův: Kurči. Tento Kurči měl jednoho syna, jménem Atubana (?).

Třetí syn Karačarův, Abišika (?), potomky neměl.

Čtvrtý syn Karačarův, Imken (?), rovněž potomky neměl.

49.

50.

51.

49. Nogaj (zemř. 1299/1300) byl mocný vojevůdce, který ovládal západní část Džučiova ulusu mezi Donem a Dunajem a dosazoval chány. Podle *Mujzz al-ansáb* vládl části Džučiova ulusu, dosadil na trůn Tochtu, poté mezi nimi vypukla válka a Nogaj v boji s Tochtou padl.

Pátý syn Karačarův, Tükel (?), také potomky neměl.

Větev Udura, dvanáctého syna Džuči-chána, je dokončena. A pokoj [budiž s vámi].

Třináctý syn Džuči-chána: Toka-Temür

Tento Toka-Temür měl čtyři syny; jejich jména a větve jejich potomků jsou tyto.⁵²

53. Toka-Temür (v pozdějších pramenech Tukaj-Temür) se stal praotcem četných pozdějších chánů Zlaté hordy a jejích nástupnických chanátů; od něho odvozovali svůj původ mj. krymští Gírajovci.

První syn Baj-Temür. Měl tři syny: Tokančara, Jilkičiho (?) a Kökeču (?). Ti potomky neměli.

Druhý syn Bajan. Měl dva syny, Kazana a Dašmana (?); ti potomky neměli.

Třetí syn Urung-Temür (?). Měl čtyři syny. Ačik; ten má jednoho syna jménem Bachtijár. Arikli (?); ten má tři syny: Ádila, Sakbučiho (?) a Anbarčiho. Kirakú (?) měl tři syny: Nikpaje (?), Kiranču (?) a Sakirčiho (?). Sariče (?) měl jednoho syna jménem Kunček.

Čtvrtý syn Kiü-Temür (?). Měl dva syny, Kara-Chodžu a Abaje (?).

Větvě Toka-Temüra, třináctého syna Džuči-chána, jsou dokončeny, z Boží milosti a laskavosti.

Čtrnáctý syn Džuči-chána: Šingkum

Tento Šingkum (?) potomky neměl.

⁵².

⁵³.

Synové Džuči-chána jsou podle toho, co podali věrohodní znalci, těchto čtrnáct synů. Jejich jména i jména jejich dětí a vnuků byla podrobně a obsírně sepsána a tabulka jejich větví, jak se [zde] zaznamenává, je tato.

Část druhá: Dějiny a příběhy doby jeho vlády, podoba trůnu, chatun, princů a emírů v době jeho nastolení, zpráva o jeho letních a zimních pastvinách, o některých válkách, které vedl, a vítězstvích, jichž dosáhl, a o délce jeho panování

Čingischán svěřil (*tusamiši farmúd*) Džučí-chánovi všechny kraje a ulusy, které ležely v oblasti Irtyše a pohoří Altaj, i letní a zimní pastviny těch krajů, a vydal *jarlyk*, aby dobyl Dašt-i Kipčak a země ležící v těch končinách a vzal je do své moci.⁵⁶

1. *Tusamiši farmúdan* – Rašídův turko-mongolský výraz pro „svěřit, přidělit do správy“. Oblast Irtyše a Altaje byla jádrem Džučího údělu; západní země (Kipčacká step, Rus) mu byly přiděleny teprve jako území, které si má sám dobýt – jeho nárok na ně tedy vyplýval z Čingischánova výnosu, nikoli z faktické držby.

Jeho *jurt* byl v oblasti Irtyše a bylo tam i sídlo jeho trůnu, v podobě, jak je [zde] zachycena.

Příběh o Džučí-chánových osudech ve stručnosti

Protože Džučí-chán zemřel dříve než jeho otec, nelze o něm samostatně podat příběhy, které by se týkaly výhradně jeho. Proto je zde zapsán jen souhrn jeho osudů, které byly podrobně vylíčeny v dějinách Čingischánových, a vykládá se o jeho nemoci a smrti. Bylo to takto.

⁵⁶.

Džučí-chán z Čingischánova rozkazu stále vytahoval s vojsky a dobyl a podrobil mnoho měst a krajů. Když se Čingischán vydal do zemí Tádžiků⁵⁷

2. *Tázík* (Tádžik) – u Rašída i u Mongolů obecné označení perského, resp. íránského muslimského obyvatelstva; „země Tádžiků“ jsou zde Chórezmská říše a Íránský svět vůbec.

a dorazil do oblasti Otráru, určil ho k dobytí Otráru a ponechal ho tam. Džučí, jak bylo vyloženo v dějinách Čingischánových, Otrár dobyl, jeho pevnost zničil a vrátil se, přičemž si podroboval kraje, které mu ležely v cestě, až dorazil ke službě u otce v okolí Samarkandu.⁵⁸ Odtud ho Čingischán znovu i s bratry Čagatajem a Ögedejem určil k dobytí Chórezmu. Když oblehli Bucharu,⁵⁹ nepodařilo se ji pro nesvornost mezi ním a Čagatajem dobýt. Čingischán nařídil, aby v té válce velel Ögedeji. Ten obratností dosáhl mezi bratry shody a společně Chórezm dobyli. Čagataj a Ögedeji se pak vydali k otci a dostihli Čingischána u pevnosti Tálakán, kdežto Džučí se z Chórezmu obrátil k Irtyši, kde byly jeho *ogruky*, a připojil se ke svým *ordám*.⁶⁰

Ještě předtím Čingischán Džučimu nařídil, aby vytáhl k dobytí severních zemí, jako jsou Pulár (?), Bašgird, Rus, Čerkesové, Dašt-i Kipčak a ostatní země těch končin, a podrobil je. Když se však této úlohy vzdal a odešel domů, Čingischán se nesmírně rozhněval a řekl: „Bez ohledu na cokoli ho dám podle *jasy* popravit.“ Džučího ale postihla nemoc, a proto, když se otec vrátil ze zemí Tádžiků a sesedl u

57.

58.

3. Otrár na středním toku Syrdarji, kde byla roku 1218 pobita mongolská obchodní karavana, což se stalo záminkou k válce s Chórezmem. Podle obvyklého podání (např. u Džuvejniho) Otrár oblehli a v letech 1219/1220 dobyli Čagataj a Ögedeji, kdežto Džučí táhl po Syrdarji na Signak a Džend; zdejší zpráva je patrně zjednodušená.

svých ord, nemohl přijít ke službě. Poslal několik nákladů (*charvár*) úlovků a omlouval se. Poté si ho Čingischán několikrát žádal povolat, avšak Džučí kvůli nemoci nepřišel a omlouval se.

Pak přišel jeden člověk z kmene Mangkut z krajů, kde byly Džučího jurty. Džučí tehdy kočoval z jurtu do jurtu a nemocný dorazil k jedné hoře, kde měl loviště; protože sám byl slabý, poslal na lov emíry lovu. Ten člověk, když viděl onu družinu lovit, domníval se, že je to Džučí. Když přišel ke službě Čingischánovi a ten se ho ptal na Džučího nemoc, prohlásil: „O nějaké nemoci nevím; je však na té a té hoře a zabývá se lovem.“ Při těch slovech vzplál plamen Čingischánova hněvu. Domníval se, že se Džučí jistě vzbouřil (*jagi*), když nedbá otcových slov, a řekl: „Džučí se zbláznil, že dělá takové věci.“ Nařídil, aby vojska vytáhla proti němu, aby v předvoji táhli Čagataj a Ögedej a aby on sám vytáhl za nimi.

Mezitím dorazila zpráva o Džučího smrti, v roce⁶¹

6. Rok v rukopisech chybí a místo je ponecháno prázdné. Džučí zemřel patrně roku 1225 nebo 1227, několik měsíců před Čingischánem.

Čingischán se velice zarmoutil, dal věc vyšetřit a slova onoho člověka se ukázala jako lež: bylo zjištěno, že Džučí byl tehdy nemocen a v lovišti nebyl. Dal toho člověka hledat, aby ho podle jasy popravil, ale nenašli ho. Věrohodní vyslanci (*elči*), kteří z ulusu v různých dobách přicházeli, uváděli, že Džučí zemřel ve věku mezi třiceti a čtyřiceti

59.

4. Tak v textu edice (*Buchārā*). Ve skutečnosti šlo o obléhání Gurgandže (Urgenče), hlavního města Chórezmu, v letech 1220–1221; Bucharu dobyl již předtím sám Čingischán.

60.

5. *Ogruk* (*aghruq*) – týl vojska: rodiny, čeledě, stáda a zavazadla, jež zůstávaly v bezpečném zázemí, zatímco bojovníci byli na tažení.

lety, a to je pravděpodobné. Někteří říkají, že se nedožil ani dvaceti let, ale to je čirý omyl.

Po jeho smrti a po smrti Čingischánově, když na trůn usedl Kaan, světil podle Čingischánova jarlyku, který byl ohledně Džučí-chána dříve vydán, dobytí severních zemí jeho rodu (*urugu*), a princové se toho vzájemnou pomocí ujali.⁶²

7. *Urug* (mong.) – rod, potomstvo. Ögedeje o tažení rozhodl na kurultaji roku 1235; výprava se konala v letech 1236–1242 pod Batuovým vrchním velením a s účastí princů ze všech větví rodu.

Dokončeno mocí Boha Nejvyššího.

Příběh o osudech rodu Džučí-chána po jeho smrti, o nastolení každého z těch, kdo nastoupili na jeho místo, o válkách, které v různých dobách vedli, o vítězstvích, jichž dosáhli, a o událostech, jež se přihodily

Příběh o tom, jak Batu nastoupil na otcovo místo, a zpráva o jeho osudech za doby jeho vlády

Když Džučí-chán zemřel, jeho druhý syn Batu usedl jako otcův nástupce na trůn v jeho ulusu a jeho bratři se mu podrobili a byli mu poslušni. Za vlády Ögedeje-kaana, jak bylo podrobně vyloženo v jeho dějinách, ho Kaan i s jeho bratry a ostatními princů podle dřívějšího rozkazu určil k dobytí severních zemí. Všichni se u něho shromáždili, společně vytáhli a, jak bylo vylíčeno, většinu těch zemí dobyli. Po návratu princů Möngkeho-kaana a Gүjүk-chána se [Batu] s bratry, jak

61.

62.

bylo zmíněno v oddíle o jeho větvi, zabýval dobýváním zbytku těch krajů.

Na počátku roku 639 (1241), kdy Ögedej-kaan zemřel, postihlo Batua pro pokročilý věk ochrnutí. Když ho pak zvali na *kurultaj*, omluvil se tím.⁶³

8. Ögedej zemřel v prosinci 1241 (džumádá II 639). Batuova „nemoc“ byla nejspíše diplomatickou záminkou: s Güjükem se během tažení rozešel ve zlém a jeho nepřítomnost volbu nového kaana na léta zablokovala – podle mongolské praxe byl *kurultaj* bez účasti nejstaršího člena rodu jen sěží legitimní.

Protože nebyl přítomen on, který byl nejstarší (*aka*) ze všech, zůstala otázka kaanské hodnosti téměř tři roky nerozhodnuta. Vládla nejstarší z chatun Ögedeje-kaana, Töregene-*chatun*, a v té době se do okrajových i vnitřních částí říše vloudily nepořádky. Kaan učinil svým následníkem svého vnuka Širemüna; Töregene-*chatun* a někteří emírové s tím však nesouhlasili a říkali: „Güjük-chán je starší.“ Aby ho mohli nastolit, znovu si Batua vyžádali. Ačkoli se na ně zlobil a z dřívějších znepokojivých událostí měl obavy, vydal se na cestu a jel pomalu. Ještě před jeho příjezdem a v nepřítomnosti *aka* a *ini* však svou vlastní mocí nastolili za kaana Güjük-chána.⁶⁴

Güjük-chán, který trpěl chronickou nemocí, se pod záminkou, že „vzduch a voda starého jurtu, který mi dal otec, mi prospívají“, vydal s celým vojskem do oblasti Emil-Kočin.⁶⁵

63.

64.

9. *Aka a ini* (mong.) – „starší a mladší bratři“, tj. starší a mladší členové panovnického rodu, jejichž souhlas na *kurultaji* byl podmínkou platné volby. Güjük byl zvolen v srpnu 1246.

10. Emil-Kočin – krajina při řece Emil východně od jezera Balchaš (na pomezí dnešního Kazachstánu a Sin-ťiang), jádro Ögedejova údělu.

Batu, když se tam přiblížil, pojal jisté obavy. Sorchachtani-*beki*, starší chatun Toluj-chána, mu v souladu s pravidlem přátelství, které bylo od Čingischánových časů ustaveno a upevněno mezi Džučí-chánem a Toluj-chánem i rody obou stran, tajně vzkázala, že Gүjүk-chánův příchod do těch končin není prost jisté lsti. Proto Batuovy obavy vzrostly a z opatrnosti a obezřetnosti vyčkával na Gүjүk-chánův příchod. Když [Gүjүk] dorazil do oblasti Samarkandu, na místo, odkud je do Beš-Balyku týden cesty, zemřel na nemoc, kterou měl, v roce 640.⁶⁵ Trůn opět na čas zůstal bez panovníka a znovu vládl Töregene-chatun.

Protože se roznesla pověst o [Batuově] nemoci, poslala k němu Sorchachtani-*beki* svého syna Möngkeho-kaana. Batu se z jeho příjezdu zaradoval, neboť na něm pozoroval známky vznešenosti a moudrosti. A protože se zlobil na syny Ögedeje-kaana, řekl: „Möngke-kaan je nejstarší syn Toluj-chána, a ten, jako nejmladší syn Čingischánův, pokládal starý jurt a otcovský dům za svůj.“⁶⁷

12. Podle mongolského zvykového práva dědil nejmladší syn (*otčigin*, „pán ohně“) otcovo sídlo, hlavní jurt a jádro otcova majetku. Batu tak Toluovu rodu přiznává přednostní nárok opřený o dědické právo.

Tento syn je navýsost schopný, zručný a způsobilý k vládě. Jak by se, dokud žije on, mohl kaanem stát někdo jiný? Zvláště když synové

65.

66.

11. Gүjүk ve skutečnosti zemřel na jaře 1248 (646 hidžry), patrně v krajině Kum-Sengir na horním Urungu; údaj „640“ je chybný. Údaj o místě přebírá Rašid od Džuvejniho, jehož obdobné znění Blochet cituje. Beš-Balyk – ujugurské město severně od Turfanu. Regentkou se tehdy nestala Töregene, jak uvádí text níže, nýbrž Gүjүkova vdova Ogul-Kajmyš.

Ögedeje-kaana v rozporu se slovem svého otce nedopustili nastolení zmíněného Širemüna, překročili *jasu* a starý *josun* a bez porady (*kenges*) s aka a ini zabili nevinnou nejmladší Čingischánovu dceru, kterou měl ze všech svých dětí nejraději a jejíž manžel nesl titul Čavdar-sečen (?).⁶⁸ Proto jim kaanská hodnost nepřisluší.“

Sám pak pozvedl Möngkeho-kaana ke kaanské hodnosti, přiměl všechny své bratry, příbuzné a emíry, aby se mu podrobili a byli mu poslušni, a poslal svého bratra Berkeho a svého syna Sartaka, který byl jeho následníkem, se třemi *tumeny* vojska jako jeho doprovod, aby jej na místě Onan-Kelüren, jež bylo původním jurtem Čingischánovým, posadili na kaanský stolec a trůn světovlády;⁶⁹

14. Onan-Kelüren – povodí řek Onon a Kerulen ve východním Mongolsku, kolébka Čingischánova rodu. Möngke byl zvolen a nastolen na kurultaji roku 1251.

a pikle synů Ögedeje-kaana, kteří zamýšleli zradu, zmařili a odvrátili. Zkrátka, příčinou toho, že kaanská hodnost přešla na rod Toluj-chána a právo bylo upevněno na svém místě, byla schopnost a moudrost Sorchachtani-beki a pomoc a podpora Batuova, díky přátelství mezi nimi. Od té doby až do konce jeho života a po jeho smrti za doby Sartaka a Ulakčiho a po většinu doby Berkeho se mezi rodem Toluj-chána a Batuova zachovávala cesta jednoty a přátelství.

Ještě za Batuova života určil Möngke-kaan svého třetího bratra Hülegü-chána s početnými vojsky pro země Íránu, a ze strany každého

67.

68.

13. Podle Blochetovy poznámky jde o Altalun (Al-Altan), pátou Čingischánovu dceru, provdanou za Čavdara-sečena z kmene Olkunut. *Josun* – obyčejové právo; *kenges* – porada rodu. Batuova argumentace je v podstatě právní: Ögedejevci porušili závět zůstavitele, *jasu* i obyčej, a tím nárok na trůn ztratili.

prince byli z vojsk vyčleněni dva muži z každých deseti, aby táhli s Hülegü-chánem a byli mu posilou a pomocí.⁶⁹

15. Velká říšská tažení se obsazovala odvodem z vojsk všech ulusů podle pevného klíče (zde dva z deseti). Z účasti Džučiovců na dobytí Íránu později odvozovali chánové Zlaté hordy nároky na Ázerbájdžán a Arrán, což bylo jednou z příčin jejich válek s Hülegüovci.

Orda poslal svého nejstaršího syna Kuliho s jedním tumenem vojska cestou přes Chórezm a Dehistán a Batu poslal Balakana, syna Šibanova, a Kutara (?), syna Mingkadara, syna Bo'ala, jenž je sedmým synem Džučí-chána, cestou přes Derbend Kipčaku. Přišli, stali se posilou Hülegü-chánova vojska a prokazovali mu službu.

Batu zemřel v roce 650 (1252/1253) na břehu řeky Itil v místě Saraj; bylo mu čtyřicet osm let.⁷⁰

16. Itil – Volha. Rašídovo datum je patrně předčasné; podle většiny badatelů zemřel Batu roku 1255 nebo 1256, Sartak i Ulakči brzy po něm a Berke nastoupil roku 1257. Berke byl prvním chánem Zlaté hordy, který přijal islám.

Möngke-kaan přijal jeho syna Sartaka s poctami, potvrdil mu trůn a říši a dal mu svolení k odjezdu; i on však na cestě zemřel. Möngke-kaan poslal vyslance, projevil přízeň chatunám, synům a bratrům [zesnulého], posadil na trůn Batuova vnuka Ulakčiho a všechny obdařil rozličnými přízněmi (*sojurgamiši*).⁷² I Ulakči po krátké době zemřel a zanechal trůn a říši jiným.

69.

70.

Příběh o tom, jak Berke usedl na vládu v ulusu Džučiho, a zpráva o jeho osudech v uvedené době

Když Batu zemřel a jeho syn Sartak i Sartakův syn Ulakči, kteří byli jeho nástupci, jeden po druhém zemřeli, usedl na jeho místo jeho mladší bratr Berke, a to v roce 652 (1254). Jeho rozkazy platily v jeho ulusu a podle zavedeného pravidla zachovával vůči rodu Toluj-chána cestu oddanosti, lásky a jednoty.

V roce 654 (1256) Balakan, který byl v této zemi, zamýšlel proti Hülegü-chánovi zradu a lest a provozoval čáry. Objevil se udavač (*igak*); vyptávali se ho na to a on se přiznal. Hülegü-chán, aby nevzniklo rozladění, ho poslal v doprovodu emíra Sunčaka k Berkemu. Když tam dorazili a jeho vina byla prokázána, Berke ho poslal zpět k Hülegü-chánovi [se vzkazem]: „Je vinen, naložíš s ním, jak uznáš za dobré.“ Hülegü-chán ho dal podle jasy popravit.⁷³

18. „V této zemi“ – tj. v Íránu, kde Rašid psal. Postup je příznačný pro mongolské právo: příslušníka Čingischánova rodu nemohl soudit a popravit panovník jiného ulusu bez souhlasu hlavy jeho vlastní větve; proto Hülegü posílá obviněného k Berkemu a trest vykoná až s jeho svolením.

Brzy nato zemřeli také Kutar a Kuli. Obvinili [lidi], že jim úmyslně podali jed. Z toho vzniklo rozladění a Berke se stal Hülegü-chánovým nepřítelem (*jagi*); a jak bude vyloženo v dějinách Hülegü-chána, v měsíci šavválu roku 660 (srpen–září 1262) se utkali v bitvě.

Vojstva, která s Kulim a Kutarem přišla do této země, většinou uprchla. Někteří cestou přes Chorásán a hory Ghazny a Bíní-ji Gáv až k Multánu a Láhauru, které jsou pohraničím Indie, a tam se usadili;

největším z emírů, kteří jim veleli, byl Nigudar, dále Ankuča (?) a, a emírové Hülegü-chána táhli za nimi.⁷⁴

19. Nigudar (Negüder) – džučiovský velitel, po němž se jeho lidé usazení v dnešním Afghánistánu nazývali Nigudarové (zvaní též Karaunové); ještě po desetiletí podnikali nájezdy do Íránu a Indie. Bíní-ji Gáv („Volský nos“) je místo v horách na afghánsko-indickém pomezí, blíže neurčené. Jméno druhého emíra v rukopisech chybí.

Jiní se cestou přes Derbend připojili ke svým domovům. Ten spor mezi Berkem a Hülegü-chánem trval po celý [Hülegüův] život. Velitelem Berkeho vojska byl Nogaj, syn Tatara, nejstaršího syna prince Bukala (Bo'ala), muž nesmírně statečný a bojovný.

Když Hülegü-chán v měsících roku 663 (1265) zemřel v zimovišti Čagatu a na jeho místo usedl na trůn jeho syn Abaka-chán, nepřátelství mezi Berkem a ním trvalo dál. V roce 663 (1265) se Berke vracel z války s Abaka-chánem v krajině Šírvánu; když přešel Derbend, zemřel nedaleko řeky Terek, v měsících roku 664 hidžry (1265/1266).

Příběh o tom, jak Möngke-Temür, syn Tokokana, druhého syna Batuova, usedl na trůn svého ulusu

Když Berke zemřel, dosadili na jeho místo zmíněného Möngke-Temüra.⁷⁵

72.

17. Blochet upozorňuje, že podle Rašídova rodokmenu výše byl Ulakči synem Batuova syna Tokokana, kdežto jiní autoři jej činí Batuovým synem či Sartakovým bratrem; rodokmen v části první navíc uvádí, že Sartak neměl žádného syna, což se s označením Ulakčiho za „Sartakova syna“ o kus níže přímo neshoduje; text zde (v rozporu s následujícím oddílem) mluví o Batuově vnukovi. *Sojurgal, sojurgamiši* – panovnická přízeň, dar či udělení výsad.

20. Möngke-Temür vládl ve Zlaté hordě v letech 1267–1280; byl vnukem Batuovým.

On se po nějakou dobu stavěl proti Abaka-chánovi a několikrát spolu svedli bitvu; Abaka-chán nad nimi nabyl vrchu. Nakonec z nouze uzavřeli mír v měsících roku 66... hidžry,⁷⁶ jak bude vyličen v dějinách Abaka-chána. Od té doby opět zanechali sporů, až do doby Arghun-chána, kdy v ramadánu roku 687 (říjen 1288) od nich znovu přitáhlo těžké vojsko; jeho předvoj vedl Tama-Tochta.⁷⁷ Arghun-chán, který se právě ze zimoviště obrátil k letnímu táboru, se vrátil, jakmile uslyšel zprávu o jejich příchodu, a vyslal do předvoje emíry s vojskem. Svedli bitvu, mnoho předních bojovníků jejich vojska pobili a zbytek se na útěku vrátil zpět. A od té doby až do dnešní doby, jež je požehnanou dobou pádišáha islámu – Bůh zvěčni jeho vládu –,⁷⁸ se o sporu ani nezmínili. Z bezmoci zvolili shodu místo odporu, navenek se prohlašují za přátele a spojence a každou chvíli posílají vyslance (*elči*) s dary a dárky do služeb pádišáha islámu – Bůh zvěčni jeho vládu –, aby mu oznamovali, jak se věci mají.

Příběh o tom, jak Töde-Möngke, bratr Möngke-Temürův, usedl na trůn, jak ho Töle-Buka a Könček-Buka (?) sesadili a vládli společně, jak jim Tochta uprchl a jak je s pomocí Nogajovou lstí zabil

Möngke-Temür – poté, co princ Berke vládl deset let⁷⁹

24. Věta je v perštině nejasná: Lze ji číst i tak, že Möngke-Temür vládl deset let po Berkem. Berke skutečně vládl zhruba deset let (1257–1266), Möngke-Temür asi čtrnáct; podle jiných pramenů Möngke-Temür zemřel již roku 1280.

⁷³.

⁷⁴.

– zemřel roku 681 hidžry (1282/1283) (?). Töde-Möngke, třetí syn Tokokanův, usedl téhož roku na trůn a nějakou dobu vládl. Potom synové Möngke-Temürovi Algu a Togril a synové Tartua, který byl nejstarším synem Tokokanovým, totiž Töle-Buka a Könček-Buka, sesadili Töde-Möngkeho z vlády pod záminkou, že je šílený, a sami pět let vládli společně.⁸⁰ Tochta, syn Möngke-Temürův, jehož matkou byla Öldžaj-chatun, vnučka Kelmiš-aky-chatun,⁸¹ – protože v jeho tváři viděli známky statečnosti a mužnosti, jednomyslně mu usilovali o život. Když se to dozvěděl, uprchl od nich a hledal útočiště u Salkičiho (?), syna Berkečarova, a u Nogaje, který býval vojevůdcem Batuovým a Berkeovým.⁸² Vzkázal mu: „Bratranci mi ukládají o život. Ty jsi můj *aka* (starší příbuzný); utíkám se k tobě, abys mě ochránil a zkrátil ruku jejich násilí vůči mně. Dokud budu živ, budu poslouchat tebe jako svého staršího a od tvé vůle se neodchýlím.“

Když se to Nogaj dozvěděl, pohnula jím ctižádost a horlivost. Předstíraje nemoc, vyrazil z Rusi, z Ortachu (?) a Kahratu (?), které sám dobyl a které byly jeho *jurtem* a sídlem,⁸³

28. Perské tvary كهرت اراتاح; Blochet se domnívá, že Kahrat je kraj, který egyptský dějepisec Nuvajrí nazývá Kerk. Obě jména jsou nejistá.

a přešel řeku Uzi.⁸⁴ Každému tisíci a každému emírovi, k nimž přišel, domlouval a říkal: „Přišlo na mě stáří. Vzdal jsem se nepřátelství, sporů a nepokojů, s žádným tvorem se nechci přít a na boj nepomýšlím. Máme však od Čingischána *jarlyk*, že jestliže se v ulusu a v rodu (*uruk*) někdo dopouští bezpráví a uvádí ulus ve zmatek, máme tu věc vyšetřit a

75.

76.

21. Číslice jednotek v Blochetově edici chybí (tečky); rukopis B datum vynechává úplně. Rašid odkazuje na dějiny Abaky, kde však datum také není uvedeno.

srdce všech spolu usmířit.“⁷⁷ Tisíce i prostí vojáci, když slyšeli tyto rady a viděli, jak je k nim laskavý, se mu všichni podřídili a poslouchali ho.

Když se přiblížil k ordě zmíněných princů, dělal, že je nemocný: pil sražené kusy krve, a pak je zase vyvrhoval z hrdla. Přitom se choval přívětivě a mírně. Tajně však poslal Tochtovi vzkaz, aby byl připraven a po jeho znamení přitáhl s vojskem, jaké bude mít po ruce. Matka Töle-Bukova, když slyšela pověst o Nogajově neškodnosti a skromnosti a o tom, že vyvrhuje krev z hrdla, naléhala na syny, aby co nejdříve navštívili toho sešlého starce, který se už zřekl světa a chystá se na cestu na onen svět: „Pokud to budete odkládat a zanedbáte to, ať je vám mléko vašich matek zapovězeno!“ Synové, jimž chyběla prozíravost i opatrnost, dali na slova matek a přišli za Nogajem, aby ho navštívili jako nemocného. On k nim promluvil, jako by jim radil: „Synové, sloužil jsem vašim otcům a odedávna i nedávno jsem si u vás získal nejruznější zásluhy. Proto byste měli vyslechnout moji nezištnou řeč, abych váš vzájemný odpor proměnil v opravdovou shodu. Vaše blaho je v míru. Svolejte *kurultaj*, abych vás mohl usmířit.“ A chvíli co chvíli vyvrhoval z hrdla sraženou krev. Mezitím dal zprávu Tochtovi a svými úlisnými řečmi držel prince v nevědomosti, až náhle dorazil Tochta s několika tisíci. Zajal ty prince a na místě je dal usmrtit. Nogaj se téhož dne vrátil, přešel řeku Itil a obrátil se ke svému obvyklému jurtu. A Bůh ví nejlépe.

77.

22. Perský tvar نما توقتای; rukopis B má نوقای (Nogaj). Blochet odkazuje na zmínku o téže osobě na str. 117 a upozorňuje, že v dějinách Arghunových je tento princ nazván „Tochta-Murid“.

78.

23. „Pádišáhem islámu“ nazývá Rašíd svého pána, iránského ílchána Gázána (vládl 1295–1304), za něhož dílo vzniklo.

Příběh o tom, jak Tochta usedl na trůn svého ulusu, jak mezi ním a Nogajem vzniklo nepřátelství, jak spolu válčili, jak Tochta svedl s Nogajem bitvu a jak byl Nogaj zabit

Když Tochta s pomocí a přispěním Nogajovým zabil zmíněné prince a pevně a samostatně se usadil na Džučiho trůnu, posílal opakovaně k Nogajovi vyslance a zval ho k sobě, přičemž ho utvrzoval dobrými sliby. Nogaj však nevyhověl. Tochtův tchán Saldžidaj-güregen z kmene Kungiratů,⁸⁶

31. *Güregen* (kürägän), mongolsky „zet“, byl titul mužů, kteří se oženili s princeznou z Čingischánova rodu; Kungiratové byli tradičně rodem, z něhož si Čingisovci brali a do něhož dávali nevěsty. Tady jde o manžela Kelmiš-aky.

který byl manželem Kelmiš-aky-chatun, požádal o Nogajovu dceru jménem Kijan pro svého syna Jajlaka, kterého měl se zmíněnou chatun. Nogaj svolil. Když byla svatba dovršena, stala se Kijan-chatun po nějaké době muslimkou. Jajlak s ní nevycházel, neboť byl Ujgur,⁸⁷ a kvůli víře a vyznání se mezi nimi neustále přeli a hádali. Kijan přitom drželi v opovržení. Oznámila to otci, matce a bratrům. Nogaj se velmi rozhněval a poslal k Tochtovi vyslance se vzkazem: „Celý svět ví, kolik jsem vytrpěl námahy a útrap a jak jsem se vystavil pověsti nevěrného zrádce, jen abych ti lstí získal trůn Sajin-chána.⁸⁸ A nyní na tom trůnu vládne Saldžidaj-güregen! Chce-li můj syn Tochta, aby mezi námi platil vztah otce a syna, ať pošle Saldžidaje zpět do jeho jurtu, který leží u Chórezmu.“ Tochta nevyhověl. Nogaj znovu poslal vyslance a žádal o

79.

80.

25. Töde-Möngke vládl 1280–1287. Töle-Buka (vládl 1287–1291) byl vnukem Tokokanovým; perský tvar jména jeho bratra je كنجك بوقا, Blochet uvádí i tvar كونچك (Könček).

vydání Saldžidaje. Tochta řekl: „Je mi jako otec, vychovatel a velitel; jak bych ho mohl vydat do rukou nepřítele?“ A nevydal ho.

Nogaj měl nesmírně rozumnou a schopnou chatun jménem Čání (?),⁸⁹

34. Čtení jména je velmi nejisté; Blochet volí tvar چانی, rukopisy mají حای, na dalších místech se tatáž žena jmenuje چونی (Čüni).

kteřá jezdila v jeho poselstvích k Tochtovi. Měl také tři syny: nejstarší byl Čeke, prostřední Beke (?) a nejmladší Būri (?). Ti zlákali několik Tochtových tisíců, učinili si je poddanými a převedli je přes Itil. Vztáhli ruku bezpráví a násilí na Tochtova území a vládli si tam, jak chtěli. Tochta se rozhněval a žádal ty tisíce zpět. Nogaj ani tentokrát nevyhověl a řekl: „Pošlu je, až mi pošle Saldžidaje, jeho syna Jajlaka a Tama-Tochtu.“

Proto se na obou stranách rozhořel oheň rozbrojů a nepřátelství. Tochta shromáždil vojska a roku 698 hidžry (1298/1299) na břehu řeky Uzi přehlédł téměř třicet *tumenů* vojska. Protože té zimy řeka Uzi nezamrzla, nemohl ji přejít, a Nogaj se ze svého místa nehnul. Na jaře se Tochta vrátil a letoval na břehu řeky Tan (Donu). Příštího roku Nogaj se syny a chatunami přešel řeku Tan a opět začal se lstí. Říkal: „Chci svolat kurultaj, abych se s vámi usmířil.“ Když se však dozvěděl, že Tochtova vojska jsou rozptýlena a že má u sebe jen málo lidí, spěšně vyrazil, aby ho znenadání přepadl. Tochta se o jeho příchodu dozvěděl

81.

26. Tochta vládł ve Zlaté hordě v letech 1291–1312. Kelmiš-aka byla patrně vnučkou Toluje, provdanou do Zlaté hordy; byla to vlivná princezna.

82.

27. Nogaj († 1299/1300) byl pravnukem Džučiho (přes Bo'ala a Tatařa) a v posledních desetiletích 13. století fakticky ovládal západní část Zlaté hordy, území mezi Dněprem a Dunajem.

a shromáždil vojsko. Střetli se u místa Nadžismarí (?) na břehu řeky Tan a svedli bitvu. Tochta byl poražen a na útěku se stáhl až do Saraje.

Tři emírové, Mádží, Subán (?) a Sankuj (?), se pak od Nogaje odvrátili a přešli k Tochtovi. Tochta povolal Tama-Tochtu, syna Balgova (?),⁹⁰

35. Blochet ztotožňuje Balgu (بلغه) s Balakanem (بالاقان), o němž Rašíd mluví na str. 117; tvar Balga vysvětluje odpadnutím koncového -n.

který byl nějakou dobu strážcem a ochráncem Derbendu, opět postavil velké vojsko a vytáhl proti Nogajovi. Nogaj neměl sílu vzdorovat, obrátil se zpět a přešel řeku Uzi. Vyplenil město Krym⁹¹ a jeho lidé odvěkli mnoho zajatců. Obyvatelé města se obrátili ke dvoru Nogajovu a prosili, aby jim zajatce a otroky vrátili. Nogaj rozkázal zajatce vrátit. Vojsko se naráz od Nogaje odvrátilo a vzkázalo Tochtovi: „Jsme služebníci a poddaní il-chána.⁹² Pokud nám pádišáh odpustí, zajmeme Nogaje a vydáme ho.“ Nogajovi synové se o tom vzkazu dozvěděli a vytáhli proti těm tisícům. Emírové tisíce poslali k Bekemu, druhému Nogajovu synovi, posla se vzkazem: „Všichni jsme se kvůli tobě radili. Jestliže k nám pospíš, dáme ti vládu.“ Beke k nim šel a oni ho ihned uvěznili. Čeke, který byl starší bratr, sebral vojsko a s tisíci svedl velkou bitvu. Tisíce porazil a emír tisíce padl do jeho rukou; jeho hlavu poslal k jinému tisíci, který držel Bekeho v zajetí. Tři sta mužů, kteří Bekeho hlídali, se s ním spojilo, v noci uprchli a odešli k Nogajovi a jeho synům.

Když se Tochta doslechl o jejich rozkolu s vojskem, přešel se šedesáti tumeny vojska řeku Uzi a utábořil se na břehu řeky Terkir (?), kde byl Nogajův jurt. Z druhé strany přitáhl na voze Nogaj se třiceti tumeny a utábořil se na břehu té řeky. Znovu ze lsti předstíral nemoc, ulehl na

vůz a poslal k Tochtovi vyslance se vzkazem: „Tvůj služebník nevěděl, že pádišáh přichází osobně. Země i vojsko patří il-chánovi. Tvůj služebník je starý a slabý muž, který celý život strávil ve službách vašich otců. Jestliže se stalo něco nepatrného, byla to vina synů; od pádišáhovy šlechtnosti se očekává, že tu vinu odpustí.“ Zároveň však tajně poslal Čekeho s velkým vojskem, aby přešel řeku Terkir výše proti proudu a udeřil na Tochtu a jeho vojsko. Tochtovy hlídky (*karaul*) chytily jednoho vyzvědače a ten vyličil, jak se věci mají. Když Tohta poznal jeho lest, rozkázal, aby připravená vojska nasedla. Vojska obou stran se utkala, Nogaj a jeho synové byli poraženi a v té bitvě padlo velké množství lidí. Nogajovi synové s tisícem jezdců se obrátili ke Kelaru a Bašgirdu.⁹³

38. Kelar a Bašgird označují u Rašída Uhry a jejich sousedství.

Nogaj prchal na koni s předvojem (?). Jeden ruský jezdec z Tochtova vojska ho zranil. Nogaj mu řekl: „Jsem Nogaj. Doved mě k Tochtovi, neboť on je chán.“ Jezdec vzal jeho koně za uzdu a vedl ho k Tochtovi, ale Nogaj cestou vypustil duši.⁹⁴ Tohta se vrátil do Batuoova Saraje, jejich sídelního města. Nogajovi synové se potulovali sem a tam.

Když jim osud nic nepřinesl, řekli Beke, jeho matka Čüni a Jajlak (?), matka Būriho, Čekemu: „Nejlepší bude zanechat odporu a nepřátelství a jít k Tochtovi.“ Čeke se toho zalekl, zabil bratra i ženu svého otce a sám se s hloučkem svých stoupenců potuloval. Nakonec hledal útočiště

84.

29. Uzi (turkicky Özü) je Dněpr.

85.

30. Nogaj se tu dovolává Čingischánova výnosu, podle něhož měl nejstarší a nejváženější člen rodu pravomoc vyšetřovat spory uvnitř vládnoucí dynastie a smiřovat je; šlo o obvyklé ospravedlnění zásahu do nástupnických sporů.

v pevnosti, k níž vede cesta úzká jako most Sirát; a srdce se svírá, když si člověk představí, jaký bude jeho konec.

Nogaj už dříve s Abaka-chánem a s Arghun-chánem navázal upřímné přátelství a spojenectví. V roce poslal k Abaka-chánovi svou chatun Čüni, svého syna Būriho a emíra jménem, a požádal Abaku o jeho dceru. Abaka dal svou dceru Būrimu. Nějaký čas tam pobyli a Abaka je propustil spokojené. Když pak mezi Nogajem a Tochtou vzplála válka a rozbroje, posílal Nogaj ustavičně vážené vyslance do služeb pádišáha islámu – Bůh zvěčni jeho vládu –, prosil o pomoc a přál si patřit k poddaným tohoto dvora. Ve skutečnosti to byla velmi dobrá příležitost; avšak pádišáh islámu – Bůh zvěčni jeho vládu – z vznešenosti ducha nevyhověl, odmítl zneužít cizí nesnáze a pravil: „Zrada a porušení daného slova by v této chvíli nebyly šlechetné. Lest a klam jsou zavrženy a zakázány rozumem, šariou i *jasou*. Ačkoli máme s Nogajem dokonalé přátelství, do jejich vzájemného nepřátelství a sporů se nevložíme, neboť zneužívat nesnázi druhého je vlastnost nechvalitebná, zvláště u velkých pádišáhů.“

Tochta se toho bál a měl obavy, a aby tomu předešel, posílal vyslance s projevy přátelství. Pádišáh islámu – Bůh zvěčni jeho vládu – dal předvolat vyslance obou stran a tváří v tvář jim říkal: „Do vašeho sporu se nevložím a nezneužiji vašich nesnází. A jestliže se i vy spolu usmíříte, bude to chvályhodné a dobré.“ A aby rozptýlil jejich obavy a podezření, neodebral se osobně na zimování do Arránu, nýbrž zimoval v Bagdádu a v Dijár Bakru, aby měli klidnou mysl.⁹⁵

40. Arrán s mughánskou stepí, sousedící s kavkazskou hranicí se Zlatou hordou, bylo obvyklým zimovištěm ílchánů; přítomnost

ílchánova dvora a vojska tam mohla ve Zlaté hordě vzbudit podezření, že chystá útok.

Až do této chvíle chová k Tochtovi i k Nogajovým synům přátelství a upřímnou náklonnost a mnohokrát opakoval: „Dokud žádný z nich, starší ani mladší, nezačne rozbroj a nebude hledat spor, my nikdy nezačneme svár a neučiníme první krok k ničemu, co by vedlo k nepokojům; aby na nás nepadla vina ani za chlup škody, která by postihla ulus.“

Jako by Bůh Nejvyšší stvořil jeho čistou bytost a jasnou duši z pouhého dobra a naprosté laskavosti. Je to pádišáh ozdobený ušlechtilými ctnostmi, po všech končinách světa proslulý spravedlností a dobrodiním, šáhanšáh, který podporuje víru, šíří spravedlnost, pořádá vojsko a pečuje o poddané, šťastného znamení a vybraných vlastností. Kéž mu Bůh, vznešený a slavný, dopřeje mnoho let a nekonečné věky vlády nad lidmi světa a dá mu požívat života, štěstí, vlády a panování, pro čest vyvoleného Proroka Muhammada a jeho vznešeného rodu.

88.

33. Sajin-chán („Dobrý chán“, z mongolského *sajin*, „dobrý, ušlechtilý“) byl čestný přídomek Batuův.

89.

Část třetí dějin Džučí-chána: o jeho chvályhodném chování a mravech, o rozličných událostech a příbězích, o průpovědích, biligách a dobrých rozhodnutích, jež pronesl a nařídil – o tom, co nebylo zahrnuto do předchozích dvou částí a co bylo zjištěno roztroušeně a bez pořádku z různých knih a od různých lidí

[*Poznámka překladatele: text této části v rukopisech chybí.*]⁹⁶

1. *Bilig* (mongolsky „moudrost, výrok“) označuje závazné výroky panovníka, zvláště Čingischánovy, které spolu s *jasou* tvořily základ mongolského práva. Podle Blochetovy poznámky text této části chybí v obou rukopisech; Rašid ji patrně nikdy nesepsal a po nadpisu hned následují dějiny Čagatajovy.

90.

91.

36. Město Krym (Kyrym) je Solchat, dnešní Staryj Krym na Krymském poloostrově, tehdy hlavní sídlo mongolské správy na Krymu.

Tiráž

Dějiny Džučí-chána a jeho potomků

2. svazek řady · Zlatá horda

Rašíd ad-Dín: *Ta'rikh-i Jūjī Khān wa aqwāmash*, ze Sborníku letopisů (Džámi at-tavárich)

Český překlad z perštiny s vysvětlivkami: umělá inteligence, podle edice E.

Blocheta, *Djami el-Tévarikh ... Tarikh-i moubarek-i Ghazani, histoire des Mongols*, tome II (Gibb Memorial Series XVIII/2, Leiden – Londýn 1911), tištěné strany 86–152 Blochetovy edice. Překlad neprošel redakcí odborného historika.

Obálka: původní grafická úprava projektu Staré texty.

Svazek vychází v projektu [Staré texty](http://www.stare-texty.cz) (www.stare-texty.cz), v řadě věnované Rašídovu Sborníku letopisů.

Předloha je volným dílem. Tento text lze volně šířit v nezměněné podobě s uvedením zdroje.

Verze 1.0 · září 2026

92.

37. Titul il-chán (*il-chán*, zhruba „vládce lidu“) tu označuje Tochtu jako panovníka ulusu, nikoli iránské ilchány z Hülegüova rodu.

93.